

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST

POJEM, ÚČEL, OBSAH, VZNIK, VÝKON,
MODIFIKACE, ZÁNİK,

© Zdeňka Králíčková, 2012

PRAMENY

- LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD (č. 2/1993 Sb.)
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.)
- Úmluva o právech dítěte (č. 104/1991 Sb.)
- ZÁKON O RODINĚ
z. č. 94/1963 Sb., ve znění zejména z. č. 91/1998 Sb.
- OBČANSKÝ ZÁKONÍK
z. č. 40/1964 Sb.
- PŘIPRAVOVANÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK
 - www.psp.cz
 - 2. část RODINNÉ PRÁVO

2

LITERATURA

- Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vyd. Brno: MU, 2006.
- Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

3

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST: POJEM A ÚČEL

HISTORIE: PATRIA POTESTAS

DNES: SOUKROMOPRÁVNÍ INSTITUT

■ §§ 31 - 37a ZOR, § 44 ZOR

- SOUBOR PRÁV A POVINNOSTÍ NÁLEŽEJÍCÍCH PLNĚ „SVÉPRÁVNÝM“ RODIČŮM NEZLETILÉHO DÍTĚTE
 - K OCHRANĚ NEZLETILÉHO DÍTĚTE, O OCHRANĚ JEHO PRÁV A K JEHO VÝCHOVĚ
 - K REALIZACI RODIČOVSTVÍ

■ CÍL: ROVNOVÁHA V SOUKROMOPRÁVNÍCH POMĚRECH

4

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST: OBSAH

§ 31/1 a), b), c), § 31/2 ZOR - *trichotomie*

- a) VÝCHOVA V ŠIRŠÍM SLOVA SMYSLU
- b) ZASTUPOVÁNÍ NEZLETILÉHO DÍTĚTE
- c) SPRÁVA JMĚNÍ NEZLETILÉHO DÍTĚTE

5

(a) výchova (x osobní péče)

- PÉČE O NEZLETILÉ DÍTĚ, O JEHO ZDRAVÍ, TĚLESNÝ, CITOVÝ, ROZUMOVÝ A MRAVNÍ VÝVOJ, ŘÍZENÍ JEHO JEDNÁNÍ ZA VYUŽITÍ PŘÍMĚŘENÝCH VÝCHOVNÝCH PROSTŘEDKŮ, ABY NEBYLA DOTČENA DŮSTOJNOST DÍTĚTE, VÝKON DOHLEDU
- DÍTĚ NENÍ PASIVNÍ OBJEKT, ALE AKTIVNÍ SUBJEKT, MÁ TZV. PARTICIPAČNÍ PRÁVA (§ 31/3 ZOR, § 100/4 OSŘ) (INFORMACE, VYJADŘOVÁNÍ, SPOLUROZHODOVÁNÍ)
- RODIČE MAJÍ BÝT DÍTĚTI PŘÍKLADEM
- SPOLUÚČAST MANŽELA RODIČE DÍTĚTĚ ŽIJÍCÍHO VE SPOLEČNÉ DOMÁCNOSTI (§ 33 ZOR)

6

(b) zastupování

- VE VĚCECH, KE KTERÝM NENÍ DÍTĚ ZPŮSOBILÉ (srov. § 36 ZOR ve spojení s § 8 a 9 OZ)

dále viz Evropskou dohodu o ochraně zvířat v zájmovém chovu (19/2000 Sb. m. s.)

- NESHODA RODIČŮ V PODSTATNÉ VĚCI (KONFLIKT), ROZHODNE SOUD (srov. § 49 ZOR)
- HROZÍ-LI KOLIZE ZÁJMŮ RODIČE A DÍTĚTE, RESP. MEZI DĚTMI TÝCHŽ RODIČŮ → soud dítěti/dětem ustanoví kolizního opatrovníka, zpravidla orgán soc. právní ochrany dětí - OSPOD (srov. § 37 ZOR)

7

(c) správa jmění

- RODIČE JSOU POVINNI SPRAVOVAT JMĚNÍ DÍTĚTE S PĚČÍ ŘÁDNÉHO HOSPODÁŘE (srov. § 37a ZOR)
- VÝNOS x PODSTATA: použití v zájmu dítěte i rodiny
- NESHODA RODIČŮ V PODSTATNÉ VĚCI, ROZHODNE SOUD (srov. § 49 ZOR)
- MAJETKOVÝ OPATROVNÍK (srov. § 37b ZOR)
- PO DOVRŠENÍ ZLETILOSTI: ODEVZDÁNÍ JMĚNÍ DÍTĚTI A VYÚČTOVÁNÍ SPRÁVY (§ 37a/3 ZOR)
- NAKLÁDÁNÍ S MAJETKEM DÍTĚTE PODLÉHÁ SOUHLASU SOUDU (§ 28 OZ)

8

Rodiče mají dále (bez ohledu na rodičovskou zodpovědnost):

- práva humanitárního charakteru (právo na styk?)
- práva statusová (určení jména a příjmení, založení otcovství, udělení souhlasu k osvojení)

(k tomu viz *Haderka, J.*: Rodičovská zodpovědnost a související otázky od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. Právní praxe, 1998, č. 8)

- vyživovací povinnost (§ 85 a násl. ZOR)

9

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST: VZNIK

vzniká a náleží ex lege

- RODIČŮM DÍTĚTE SE ZPŮSOBILOSTÍ K PRÁVNÍM ÚKONŮM V PLNÉM ROZSAHU (*plně svéprávným*), bez ohledu na existenci manželství, faktického soužití apod.
- okamžikem VZNIKU STATUSOVÉHO POMĚRU
 - matka: porod
 - otec: porod a právní domněnka (I. - III.)

nevzniká a nenáleží ex lege (srov. § 34/2 ZOR)

- RODIČŮM DÍTĚTE SE ZPŮSOBILOSTÍ K PRÁVNÍM ÚKONŮM: částečnou, omezenou, žádnou (OZ)
 - nenáleží-li, nelze ji modifikovat

10

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST NEZLETILÉHO RODIČE

- § 34/3 ZOR
- soud může přiznat rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o dítě i nezletilému rodiči, staršímu 16 let, má-li k tomu předpoklady
- jde pouze o částečnou rodičovskou zodpovědnost, jejímž obsahem může být pouze osobní péče o dítě
- rodičovská zodpovědnost v plném rozsahu náleží druhému z rodičů (splňuje-li zákonné podmínky) nebo musí být dítěti ustanoven poručník (§ 78 ZOR)

11

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST - VÝKON

§ 31 a násl. ZOR → nejlepší zájem dítěte

Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb., novele o. s. ř.

- „...odmítá-li rodič apriori možnost nalezení kompromisu s druhým rodičem ve věcech týkajících se jejich společného dítěte, má takové jednání rovněž určitou vypovídací hodnotu o jeho výchovných předpokladech ve vztahu k dítěti a k zajištění jeho harmonického vývoje.“
- soud může uložit účastníkům účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii nejen v rámci řízení na prvním stupni (§ 100 odst. 3 o. s. ř.), ale i v rámci výkonu rozhodnutí [srov. § 253 odst. 2 písm. a) o. s. ř.]
- soud může stanovit také plán navykací režimu [srov. § 253 odst. 2 písm. b) o. s. ř.].

12

JUDIKATURA ÚSTAVNÍHO SOUDU

Nález Ústavního soudu II. ÚS 363/03

- „z ústavněprávního pohledu není možné nadřazovat modely fungování vztahů mezi oddělenými rodiči a nezletilými dětmi, které mají orgány veřejné moci zažité, nad zájem dítěte, který je definován v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Tyto modely, jakkoliv jsou v mnoha případech přínosné a použité, nemohou postihovat situaci každého jednotlivého nezletilého dítěte. Je proto věcí obecných soudů, aby při zohledňování všech konkrétních okolností daného případu a z nich vyplývajícího zájmu dítěte, který musí být vždy předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy nebo správními orgány, rozhodly o konkrétní podobě nejhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi. Na tom nemůže nic měnit ani to, že se rodiče nejsou schopni na takovémto uspořádání sami dohodnout.“

Nález Ústavního soudu I. ÚS 315/03

- „... není - ani při plném respektu k právům samotných nezletilých - zákonného, tím méně pak ústavně právního důvodu k tomu, aby rodiči, v jehož přímé péči nezletilé dítě není, byl styk s ním zakázán, resp. nepřiměřeně omezen ...“.

14

JUDIKATURA ESLP

- Wallová a Wallo v. Česká republika

15

PRÁVA DÍTĚTE V RÁMCI VÝKONU RODIČOVSKÉ ZODPOVĚDNOSTI

NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE

AUTONOMIE VŮLE - PARTICIPAČNÍ PRÁVA DÍTĚTE (§ 31/3 ZOR, § 100/4 OSŘ)

PRÁVO DÍTĚTE NA INFORMACE

PRÁVO DÍTĚTE NA VYJÁDŘENÍ SE A NA SLYŠENÍ V RÁMCI ŘÍZENÍ

PRÁVO DÍTĚTE NA RESPEKTOVÁNÍ JEHO NÁZORU

PRÁVO DÍTĚTE NA POUČENÍ O NÁSLEDKÍCH VYHOVENÍ JEHO PŘÁNÍ

PRÁVO DÍTĚTE NA OCHRANU V PŘÍPADĚ KONFLIKTU ZÁJMŮ

16

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST: MODIFIKACE SOUDEM

§ 44 ZOR

- POZASTAVENÍ**
z objektivních příčin (brání překážka), soud „může“, jako celek (sistace)
- OMEZENÍ**
ze subjektivních důvodů (nevykonává-li řádně), soud „musí“, částečné ► vymezení rozsahu omezení
- ZBAVENÍ**
se subjektivních důvodů (zneužívá-li, zanedbává-li) soud „musí“, jde-li trestnou činností, soud „zváží“
vždy jako celek (sankce - vhodné zakázat i styk!)

17

Česká statistická ročenka: www.czso.cz

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004	Indikator
Rodičovská zodpovědnost	1 624	941	872	966	1 180	Parental responsibility
z toho rodičovská zodpovědnost zdivacena						Stipped parental responsibility
Matka	121	132	123	158	136	Mother
Otec	207	168	173	173	202	Father
obanodla	123	100	123	115	153	Both parents

18

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST: TZV. FAKTICKÉ MODIFIKACE VÝKONU

§ 27/3 ZOR

- OMEZENÍ NEBO ZÁKAZ STYKU RODIČE S DÍTĚTEM
je-li to „nutné v zájmu dítěte“

§ 76b OSŘ (zákon č. 99/1963 Sb.)

- VYKÁZÁNÍ ZE SPOLEČNÉHO OBYDLÍ
z důvodu domácího násilí
- ZDRŽENÍ SE SETKÁVÁNÍ
z důvodu domácího násilí
- SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE JINÉ OSOBY (FYZICKÉ, PRÁVNICKÉ)

19

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST v. PORUČENSTVÍ

- SOUKROMOPRÁVNÍ INSTITUT § 78 a násl. ZOR
- VŠESTRANNÁ OCHRANA NEZLETILÉHO DÍTĚTE, JEHOŽ RODIČE:
 - zemřeli
 - byli zbaveni nebo pozastaveni v RZ soudem dle OR
 - byli zbaveni nebo omezeni ve svéprávnosti dle OZ
 - nemají-li svéprávnost pro nezletilost
- OBSAH: PRÁVO A POVINNOST VYCHOVÁVAT DÍTĚ, ZASTUPOVAT JEJ A SPRAVOVAT JEHO JMĚNÍ MÍSTO RODIČŮ (§ 78 *IN FINE* ZOR), PŘÍPADNĚ OSOBNĚ O DÍTĚ PEČOVAT (není institut NRP)
 - přiměřené užití ustanovení o rodičích a dětech (§ 81 ZOR)
 - rozhodnutí v podstatné věci vyžaduje schválení soudem (§ 80/4 ZOR)
 - dozor soudu (§ 80/1 ZOR)

20

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST v. PĚSTOUNSTVÍ

- SOUKROMOPRÁVNÍ INSTITUT (§ 45a - 45d ZOR)
- OSOBNÍ PÉČE O DÍTĚ, O KTERÉ NEMOHOU OSOBNĚ PEČOVAT JEHO RODIČE
- OBSAH:
 - POVINNOST O DÍTĚ OSOBNĚ PEČOVAT A PŘI PÉČI O OSOBU DÍTĚTE PŘÍMĚŘENĚ VYKONÁVAT PRÁVA A POVINNOSTI RODIČŮ
 - ZASTUPOVAT DÍTĚ A SPRAVOVAT JEHO BĚŽNÉ VĚCI
 možnost pěstouna domáhat se rozhodnutí soudu v podstatné věci (srov. § 45c/2, 2. věta ZOR)
- PRÁVA A POVINNOSTI VYPLÝVAJÍCÍ Z RZ ZŮSTÁVAJÍ RODIČŮM (VÝCHOVA - prostřednictvím osobního styku, SPRÁVA MAJETKU, ZASTUPOVÁNÍ V PODSTATNÝCH VĚCÍCH), event. PORUČNÍKOVI

21

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST v. PÉČE JINÉ OSOBY:

- SOUKROMOPRÁVNÍ INSTITUT (§ 45 ZOR)
- OSOBNÍ PÉČE O DÍTĚ, O KTERÉ NEMOHOU OSOBNĚ PEČOVAT JEHO RODIČE
- OBSAH VYMEZÍ SOUD (srov. § 45/4 ZOR):
 - zpravidla POVINNOST O DÍTĚ OSOBNĚ PEČOVAT A PŘI PÉČI O OSOBU DÍTĚTE PŘÍMĚŘENĚ VYKONÁVAT PRÁVA A POVINNOSTI RODIČŮ, přijímat a vymáhat výživné
 - ZASTUPOVAT DÍTĚ A SPRAVOVAT JEHO BĚŽNÉ VĚCI
- PRÁVA A POVINNOSTI VYPLÝVAJÍCÍ Z RZ ZŮSTÁVAJÍ RODIČŮM (VÝCHOVA - prostřednictvím osobního styku, SPRÁVA MAJETKU, ZASTUPOVÁNÍ V PODSTATNÝCH VĚCÍCH), event. PORUČNÍKOVI

22

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST v. DOČASNÉ PÉČE

- PŘEDPĚSTOUNSKÁ § 45b/2 ZOR
 - práva a povinnosti budoucích pěstounů nejsou výslovně upravena
 - z povahy věci vyplývá právo a povinnost o dítě osobně pečovat a rozhodovat o běžných věcech
 - rodiče jsou *fakticky omezeni* ve výkonu RZ, zejména v osobní péči, nicméně jsou zákonnými zástupci s právem rozhodovat o podstatných věcech dítěte, s právem se s dítětem stykat
 - budoucím pěstounům nenáleží právo domáhat se rozhodnutí soudu v podstatné věci dítěte
- PŘEDOSVOJITELSKÁ § 69 ZOR
 - práva a povinnosti budoucích osvojitelů nejsou výslovně upravena, vyjma povinnosti mít dítě u sebe na vlastní náklad
 - z povahy věci vyplývá právo a povinnost o dítě osobně pečovat a rozhodovat o běžných věcech
 - rodiče jsou *fakticky omezeni* ve výkonu RZ, zejména v osobní péči, nicméně jsou zákonnými zástupci s právem rozhodovat v podstatných věcech dítěte
 - z povahy věci nevyplývá právo rodičů na styk s dítětem - dají souhlas ke statusové změně (event. nebyl vyžadován dle § 68 ZOR)
 - budoucím osvojitelům nenáleží právo domáhat se rozhodnutí soudu v podstatné věci dítěte

23

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST v. ÚSTAVNÍ PÉČE

- SANKCE?
 - je třeba rozlišovat, zda je dítě v ústavu z vůle rodičů nebo ne
 - rodiče jsou *fakticky omezeni* ve výkonu RZ, zejména v osobní péči, nicméně jsou zákonnými zástupci s právem rozhodovat o podstatných věcech dítěte, a zásadně s *právem se s dítětem osobně stykat*
 - dítě nesmí být „trestáno“ zákazem styku s rodiči
- VOP: Rodina a dítě. Stanoviska 2. Praha: ASPI, 2007.

24

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST v. VÝKON TRESTU

- rodiče ve výkonu trestu jsou *fakticky omezeni* ve výkonu RZ, zejména v osobní péči, nicméně jsou zákonnými zástupci s právem rozhodovat o podstatných věcech dítěte, s právem se s dítětem stýkat
- je třeba rozlišovat, zda je rodič ve výkonu trestu odnětí svobody z důvodu např. týrání dítěte, domácího násilí, zneužití dítěte k trestné činnosti atd. nebo z jiných důvodů
- souvisí-li trestná činnost rodiče s dítětem, je třeba „posoudit“, zda rodiče zbavit RZ dle § 44/4 ZOR nebo mu omezit nebo zakázat s dítětem (osobní) styk dle § 27/3 ZOR

25

PRINCIPY EVROPSKÉHO RODINNÉHO PRÁVA

- Komise pro evropské rodinné právo (CEFL)
- <http://www.law.uu.nl/priv/cefl>
- *Boele-Woelki, K., Ferrand, F., González-Beilfuss, C., Jänterä-Jareborg, M., Lowe, N., Martiny, D., Pintens, W. (eds.): Principles of European Family Law regarding Parental Responsibilities. Antwerpen - Oxford: Intersentia, 2007.*

26

- (a) péče o osobu dítěte a jeho výchovu
- (b) správa jmění
- (c) zastupování dítěte

také, a to *expressis verbis*:

- (d) právo na udržování osobních vztahů a zejména
- (e) právo na určení místa pobytu
(*determination of residence*)

27